UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE UMANISTE ȘI ALE EDUCAȚIEI

CONSORȚIU: Universitatea de Stat din Moldova (USM), Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți (USARB), Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul (USC)

Cu titlu de manuscris
CZU: 94(478):39(043.3)

MOROI NATALIA

ISTORIA CERCETĂRILOR ETNO-NAȚIONALE DIN RASS/RSS MOLDOVENEASCĂ

611.02 - ISTORIA ROMÂNILOR (PE PERIOADE)

Rezumatul tezei de doctor în istorie

CHIȘINĂU, 2025

Teza a fost elaborată în cadrul Școlii Doctorale Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova

Conducător ştiinţific:
DRAGNEV Demir, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, academician al AȘM

Îndrumători științifici:
MANOLACHE Constantin, doctor habilitat în politologie, conferențiar universitar
EREMIA Ion, doctor habilitat în istorie, profesor universitar
XENOFONTOV Ion Valer, doctor în istorie, conferențiar universitar

Componența Comisiei de doctorat:
TOMULEȚ Valentin, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova – *președinte*
DRAGNEV Demir, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, academician, Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova – *conducător științific*
EREMIA Ion, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova – *referent*
BURLACU Valentin, doctor în istorie, conferențiar universitar, Agenția pentru Știință și Memorie Militară – *referent*
NOROC Larisa, doctor în istorie, conferențiar universitar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chișinău – *referent*
DEMENTIEVA Diana, doctor în filologie, Universitatea de Stat din Moldova – *secretar științific*

Susţinerea va avea loc la **22 mai 2025**, ora **14:00**, în şedinţa publică a Comisiei de doctorat din cadrul Școlii Doctorale Științe Umaniste și ale Educației a Universității de Stat din Moldova, Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan", Chișinau, str. Academiei 5A, Sala Mică.

Teza de doctorat şi rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Centrală a Universității de Stat din Moldova şi pe pagina web a ANACEC (www.anacec.md).

Rezumatul a fost expediat la 17 aprilie 2025.

Conducător științific:
DRAGNEV Demir, dr. hab., prof. univ., academician _____

Președinte al Comisiei de doctorat:
TOMULEȚ Valentin, dr. hab., prof. univ. _____

Autor:
MOROI Natalia _____

© Moroi Natalia, 2025

CUPRINS

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII 4

CONȚINUTUL DE BAZĂ AL TEZEI 7

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI 24

BIBLIOGRAFIE 27

LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI 30

ADNOTARE 31

ANNOTATION 32

АННОТАЦИЯ 33

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei abordate. Structura etno-națională actuală a Republicii Moldova s-a constituit pe parcursul secolelor și a fost influențată de cultura provincială romană, de marea migrație a popoarelor, de apariția slavilor, iar de la începutul sec. al XIX-lea, de un așa factor cum a fost anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus (1812). Atunci au demarat procese de colonizare direcționate de guvernul țarist, dar și haotice (spontane), mulți țărani din guberniile interne ale Imperiului s-au strămutat în Basarabia. Drept consecință, în afară de etnia titulară majoritară – românii-moldoveni, ucraineni, țigani (rromi), evrei, greci ș.a., prezenți anterior, aici au început să locuiască și alte popoare – bulgari, găgăuzi, germani, ruși ș.a.

Anexarea Basarabiei de către URSS în 1940 și reanexarea în 1944 a necesitat eforturi considerabile din partea autorităților sovietice pentru a demonstra existența, inițial în RASSM, apoi și în RSSM, create artificial, respectiv, în 1924 și în 1940, a unui „popor moldovenesc", deosebit de poporul român, a unei „limbi moldovenești", diferite de limba română. Din acest punct de vedere, cunoașterea esenței procesului de studiere a aspectelor etno-naționale în perioada sovietică în R(A)SSM este foarte actuală, deoarece consecințele acestor abordări continuă să fie promovate insistent de anumite forțe și în actuala Republică Moldova.

Pentru istoria științei din Republica Moldova este deosebit de important să urmărim cum au evoluat atât instituțiile de cercetare academică, cât și nemijlocit cercetările etno-naționale, direcții aflate sub controlul nemijlocit al organelor de partid, finanțate masiv din partea statului, în cadrul cărora s-au desfășurat multe cariere academice. Au fost cheltuite în zadar mijloace financiare, eforturi umane și s-a pierdut timpul pentru satisfacerea unor interese departe de cele științifice. Drept urmare, a fost creată concepția „moldovenismului" sovietic antiromânesc, menit să dezbine românii basarabeni de cei de peste Prut și să justifice „eliberarea" lor de sub „ocupația româno-moșierească". În prezent, problema „moldovenismului" nu a dispărut de pe agenda zilei, reprezentanții cercurilor politice din Federația Rusă continuă să promoveze deosebirile dintre „limba moldovenească" și limba română, dintre „poporul moldovenesc" și poporul român. Mai apar lucrări finanțate de forțele ostile orientării europene a Republicii Moldova și relațiilor frățești cu România, în care drept „argumente" de contrapunere a acestei orientări se aduc vechile teze ale istoriografiei sovietice. Aceleași „argumente" sunt invocate și de forțele locale proruse pentru a îndoctrina mentalitatea oamenilor de rând din republică. Din acest punct de vedere, critica argumentată, bazată pe un solid suport științific, a opiniilor exprimate în perioada sovietică, este deosebit de actuală.

În acea perioadă, problema istoriei comunităților etnice era total ideologizată, fiind parte componentă a ideologiei promovate de către autoritățile comuniste. În domeniul problemei investigate au lipsit școlile științifice, școala „științifică” era una, bazată pe așa-numita „învățătură marxist-leninistă”. Direcțiile investigațiilor erau diferite, dar cercetătorii, în ansamblu, aparțineau aceleiași școli ideologice – marxism-leninismul. Fiecare își argumenta punctul de vedere prin ideologia marxist-leninistă în problema națională. Unii dintre ei au ocupat funcții importante în conducerea de partid și de stat a Moldovei sovietice.

Încadrarea temei cercetate în preocupările științifice naționale și internaţionale, într-un context inter- și transdisciplinar, îi atribuie o actualitate sporită, deoarece, pentru a preveni erorile din cercetările viitoare și a realiza o investigație științifică corectă, este necesară examinarea obiectivă a lucrărilor din perioada sovietică, ceea ce, în ultimă instanță, va conduce la armonizarea relațiilor interetnice din Republica Moldova.

Scopul lucrării constă în studierea evoluției științei din RASSM/RSSM în problema investigării istoriei cercetărilor etno-naționale în perioada expansiunii dictaturii în stânga Nistrului, unde a fost formată RASSM (1924-1940) și a existenței statalității sovietice în Basarabia și în fosta RSSM (1940/1944-1991), precum și în evidențierea specificului procesului de cercetare a problemei respective în dependență de politica etno-națională a regimului comunist la diferite etape ale evoluției sale.

Obiectivele cercetării:

- investigarea istoriografiei și a surselor istoriografice din științele socio-umanistice și istorice, inclusiv inedite, care permit cercetarea temei propuse.
- identificarea formelor și metodelor de organizare a științei în problema etno-națională pe parcursul evoluției regimului sovietic în vederea utilizării cât mai eficiente a potențialului științific pentru expunerea falsei probleme referitoare la formarea încă în Evul Mediu timpuriu a „poporului moldovenesc” și a „limbii moldovenești”, deosebite de poporul român și limba română.
- examinarea surselor referitoare la rolul Partidului Comunist și al statului sovietic în determinarea politicii în domeniul cercetării problemelor etno-naționale din URSS și RASSM/RSSM.
- cercetarea evoluției formelor și tendințelor de organizare a științei în domeniul etno-național în RASSM/RSSM și a relației acesteia cu știința din centrele științifice ale URSS.

- evidențierea strategiilor de adaptare a cercetătorilor problemelor etno-naționale la directivele autorităților de partid și de stat sovietice.
- stabilirea principalelor perioade istorice în care s-a studiat problema nominalizată și precizarea particularităților esențiale ale acestor etape.

Ipoteza de cercetare reiese din faptul că în perioada sovietică cercetările etno-naționale erau orientate în special spre justificarea politicii etno-naționale a Partidului Comunist în teritoriile neruse ale URSS, care adesea erau locuite de părți ale unor etnii, ce se extindeau și peste hotarele URSS. În scopul evitării pretențiilor statelor vecine s-a recurs la „crearea" unor etnii separate de conaționalii lor de peste hotare, idee ce urma a fi „argumentată științific". Ipoteza noastră demonstrează că în fața cercetătorilor a fost pus un scop fals, de a împărţi un popor și de a „argumenta" că sunt două, de a diviza o limbă și de a „demonstra" că sunt două. Cercetarea academică din RASSM/RSSM era condusă de Academia de Științe a URSS, astfel, în condițiile drastice ale dependenței de centru, aici nu s-a format o școală științifică locală în domeniul cercetărilor etno-naționale.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese. Istoria științei referitoare la problema etno-națională include metodele de cercetare tradiționale, cum sunt analiza și sinteza, inducția și deducția, precum și examinarea de la concret la abstract, clasificarea și tipologizarea. Utilizarea acestor metode a permis evidențierea unor grupuri de autori și lucrări, cum ar fi cercetători locali și din centrele științifice unionale, cercetători din perioada interbelică și postbelică, veniți în RASSM/RSSM din alte regiuni ale URSS sau educați în sistemul de învățământ local etc. În procesul de cercetare a temei au mai fost folosite metodele: cronologică, problematico-cronologică, periodizarea, comparativ-istorică.

Cuvinte-cheie: etno-național, RASSM, RSSM, „popor moldovenesc", „națiune moldovenească", „limba moldovenească", „limba literară moldovenească", limba română, limba literară română, moldoveni, români.

CONȚINUTUL DE BAZĂ AL TEZEI

Teza de doctorat este alcătuită din cuprins, adnotări în limbile română, engleză și rusă, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie.

În ***Introducere*** se argumentează actualitatea și importanța problemei investigate, este determinat cadrul geografic și cronologic. Sunt formulate scopul și obiectivele cercetării, este expusă ipoteza de cercetare. De asemenea, sunt prezentate metodele de cercetare alese, cadrul geografic și cronologic, precum și sumarul capitolelor tezei.

În **Capitolul I.** ***Dimensiunea istoriografică și sursele referitoare la cercetările etno-naționale din RASSM/RSSM*** a fost examinată istoriografia cercetărilor în domeniul etno-național, prin care s-a constatat că investigațiile în această direcție sunt mai mult decât modeste. Au fost identificate și analizate sursele istoriografice și cele istorice, inclusiv sursele descoperite în arhivele din Chișinău.

În ***Subcapitolul I. Istoricul cercetărilor în domeniul etno-național: istoriografia sovietică și postsovietică*** se subliniază, de la început, că prin articolul publicat în 1925 era trasată direcția în care trebuiau să evolueze cercetările istoricilor din RASSM în problema etno-națională pentru a demonstra existența la est de Prut a unui „popor moldovenesc", deosebit de poporul român[1].

Se menționează, de asemenea, că în istoriografia postbelică din RSSM (1944-1991) primele publicații privind examinarea investigațiilor etno-naționale se refereau la caracterizarea opiniilor expuse la conferințele și ședințele Comitetului Științific Moldovenesc. În anul 1949 N.A. Mohov publica o informație succintă despre desfășurarea Sesiunii științifice a Institutului de Istorie, Limbă și Literatură al Bazei Moldovenești (transformată în 1949 în Filială Moldovenească) a Academiei de Ştiinţe a URSS în decembrie 1947, la care s-a discutat planul lucrării dedicate Istoriei Moldovei. După consultările cu specialiștii de la Institutul de Istorie al Academiei de Ştiinţe a URSS, acest plan a fost luat drept bază pentru viitorul manual[2]. O generalizare a cercetărilor a realizat în 1954 președintele Filialei Moldovenești a Academiei de Ştiinţe a URSS Ia.S. Grosul, care menționa importanța problemei etnogenezei „poporului moldovenesc", evidențiind rolul slavilor în acest proces. În 1956 N. Mohov amintea de discuțiile în problema etnogenezei „poporului moldovenesc", subliniind că acestea aveau loc într-un cerc îngust, fiind rar publicate în presă[3].

[1] Державин, К.Н. Кто такие молдаване? În: *Вестник знания*, 1925, № 7, pp. 519-522
[2] Мохов, Н.А. Работа сектора истории Института истории, языка и литературы Молдавской научно-исследовательской базы Академии наук СССР. În: *Вопросы истории*, 1949, nr. 4, p. 156-157.
[3] Мохов, Н.А. Научная работа историков Молдавии. În: *Вопросы истории*, 1956, nr. 5, p. 206.

O primă sinteză a istoriografiei din RSSM a fost publicată în anul 1963 de către Ia.S. Grosul și N.A. Mohov. Ei critică părerea lui N. Boreţki-Bergfeld (1880-1913), care acceptase opiniile „istoricilor-șovinişti români" în problema originii popoarelor romanice de răsărit. În schimb, la realizările istoriografiei din RSSM în problema etnogenezei „poporului moldovenesc" autorii nu fac nici o referire[4]. În studiul publicat în 1964, Ia.S. Grosul atenționa că Prezidiul Academiei de Ştiinţe a URSS a discutat măsurile privind cercetările în domeniul etno-național: studierea istoriei, limbii și literaturii „poporului moldovenesc". În 1967, Ia.S. Grosul și N.A. Mohov publică un articol consacrat dezvoltării științei istorice în RSSM și constată că problema „etnogenezei poporului moldovenesc" nu a fost soluționată satisfăcător. Ei critică istoriografia românească, care, în opinia lor, subestima rolul slavilor, menționând că este studiată bine formarea „națiunii socialiste moldovenești"[5].

Activitatea *Consiliului Științific pentru studiul complex al problemei Relațiile slavo-volohe și formarea poporului moldovenesc* a fost expusă în studiile semnate de V.S. Zelenciuc și T.D. Zlatkovskaia, G.I. Spataru și G.F. Cebotarenco, iar activitatea Comitetului Științific Moldovenesc în domeniul cercetării istoriei „poporului moldovenesc" și a „limbii moldovenești" a fost abordată de O.I. Tarasov.

În ansamblu, cercetătorii sovietici nu au reușit să elaboreze lucrări istoriografice cu o analiză profundă și obiectivă a publicațiilor la tema etno-națională, limitându-se la descrieri informative cu includerea unor critici declarative a „autorilor burghezi" și români. Prezența unor materiale în revistele locale sau unionale, în care se analiza foarte succint problema dată, erau chemate să asigure cititorul că în această direcție se fac investigații.

În continuare se menționează că proclamarea independenței a impulsionat evoluția istoriografiei din Republica Moldova, inclusiv în problema istoriei cercetărilor etno-naționale din RASSM/RSSM. Specialiștii urmau să facă o evaluare/reevaluare a cercetărilor întreprinse în perioada sovietică. Era o sarcină complicată. Inițial, cercetătorii abordează unele probleme prin prisma politicii de cadre la Institutul de Istorie în perioada de după război, când erau promovate persoane venite din afara republicii sau din stânga Nistrului, iar față de specialiștii locali era aplicată o atitudine vădit suspectă[6].

Un articol informativ despre realizările din perioada 1946-2006 a fost publicat de D. Dragnev și I. Jarcuțchi în 2006. Autorii enumeră un șir de lucrări, fără a prezenta analiza

[4] Гросул, Я.С., Мохов, Н.А. Историография Молдавии. În: *Очерки истории исторической науки в СССР*. Москва: Издательство АН СССР, 1963, т. 3, pp. 657-658.
[5] Гросул, Я.С., Мохов, Н.А. Историческая наука в Молдавской ССР. (Период социализма). În: *Вопросы истории*, 1967, nr. 2, pp. 22-26, 41.
[6] Negru, E., Negru, Gh. Politica de cadre la Institutul de Istorie al AŞ a RSSM în perioada postbelică. În: *Basarabia*, 1991, nr. 12, pp. 184-186.

referitoare la diverse probleme din istoria Moldovei, inclusiv cele despre „originea moldovenilor”[7].

Procesele etnoculturale din spațiul carpato-nistrean în sec. II-XIV, reflectate în cercetările sovietice postbelice, au fost examinate în studiul monografic al lui S. Matveev, menționându-se politizarea și monopolizarea cercetărilor de către anumite persoane, estimarea exagerată a rolului slavilor, negarea continuității romanicilor la est de Carpați[8].

În subcapitol se subliniază că abia în ultimul deceniu au început să apară studii în problema propusă spre investigare, autorii analizând publicațiile în domeniul etno-național, instituționalizarea cercetărilor și biografiile unor cercetători. Articolul, semnat de I. Xenofontov și L. Prisac, atenționează asupra faptului că în perioada sovietică erau elaborate studii referitoare la existența „moldovenilor”, deosebiți de români, iar teza referitoare la „drepturile primare ale slavilor” asupra Basarabiei este calificată „de esență pur propagandistică”, ambele idei fiind realizate la indicația Secției de propaganda a CC al PCUS.[9]. Studiul elaborat de I. Jarcuțchi, C. Manolache și I. Xenofontov sublinia că, la comanda partidului bolșevic, specialiștii din RASSM s-au străduit să „argumenteze” existența „limbii literare moldovenești”[10].

În anul 2016 lingvistul V. Bahnaru publică o trecere în revistă a realizărilor științifice referitoare la crearea „poporului moldovenesc” și a „limbii moldovenești”, apreciindu-le ca „două aberații cu tentă științifică elaborate pentru a justifica raptul Basarabiei de la 1812 și 1940”[11]. Studiul lui D. Dragnev menționează că activitatea cadrelor științifice din RSSM se afla sub supravegherea regimului totalitar, iar lucrările erau elaborate la comanda forurilor de la Moscova și din RSSM. Autorul consideră că „dezghețul hrușciovist” a fost o „perioadă de liberalizare limitată a regimului totalitar”, iar scopul urmărit până în 1991 consta în „fundamentarea științifică” a existenței celor două popoare estromanice – moldovenesc și român, având istoria și limba deosebite[12]. Evaluând rezultatele științifice în domeniul etno-național, C. Manolache și I. Xenofontov consideră că ele „pot fi considerate modeste”[13]. Aceeași autori

[7] Dragnev, D., Jarcuțchi, I. Știința istorică din Moldova în anii 1946-2006. In: *Revista de Istorie a Moldovei*, 2006, nr. 1-2, p. 6.
[8] Matveev, S. Procesele etno-culturale din spațiul Carpato-Nistrean în secolele II–XIV. Istoriografia sovietică. Chișinău: Pontos. 2009, pp. 141-142.
[9] Xenofontov, I., Prisac, L. File din activitatea Institutului de Istorie, Limbă şi Literatură al Bazei/Filialei Moldovenești a AȘ a URSS (1946-1958). În: *Enciclopedica: Revista de istorie a ştiinţei şi studii enciclopedice*, 2013, nr. 1, pp. 27-29, 36-37.
[10] Jarcuțchi, I., Manolache, C., Xenofontov, I. Știința în Republica Moldova: file de istorie (I). În: *Enciclopedica. Revista de istorie a ştiinţei şi studii enciclopedice*, 2013, nr. 1, p. 12.
[11] Bahnaru, V. Filologia și istoria sovietică moldovenească – diversiune științifică cu suport ideologic și geopolitic. În: *Akademos*, 2016, nr. 2, p. 135-142.
[12] Dragnev, D. Științe socioumanistice: evoluție și personalități. În: *Akademos*, 2016, nr. 3, p. 57-58.
[13] Manolache, C., Xenofontov, I. Academia de Științe a RSS Moldovenești în perioada 1961-1990. Studiu retrospectiv. În: *Akademos*, 2016, nr. 2, pp. 7-17.

s-au referit și la instituționalizarea științei academice în RSSM în perioada anilor 1946-1960, accentuând că o atenție prioritară s-a acordat studierii istoriei, arheologiei și etnografiei „poporului moldovenesc”[14].

Referindu-se la constituirea Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS în anii 1949-1950, I. Xenofontov atrage atenția asupra „carențelor semnalate în activitatea acesteia, mai ales ale Institutului de Istorie, Limbă și Literatură, colaboratorii căruia încă nu aveau o opinie comună despre originea „limbii moldovenești”, despre „particularitățile ei specifice, moștenirea literară și includerea marxismului în cercetarea limbii moldovenești”[15].

D. Dragnev și I. Xenofontov au examinat problema participării instituțiilor științifice din RSSM în campaniile staliniste în perioada anilor 1946-1953, timp în care iarăși se „argumenta” existența unei „limbi moldovenești” deosebite de limba română. Autorii au analizat crearea și activitatea Bazei Moldovenești de Cercetări Științifice a Academiei de Științe a URSS în perioada anilor 1944-1949, ceea ce, în opinia lor, a condus la integrarea activității științifice din RSSM în structura academică unională. Concomitent, ei subliniază că direcția principală de cercetare era formarea „poporului moldovenesc” și a „limbii moldovenești”, remarcând rolul slavilor în aceste procese. Autorii arată că cercetătorii științifici erau obligați să demonstreze existența „poporului moldovenesc”, deosebit de poporul român, unitatea seculară a „poporului moldovenesc” la început cu slavii, apoi cu rușii și ucrainenii.

În subcapitol se mai menționează că în ultimii ani au apărut unele studii consacrate biografiilor și activității științifice a unor specialiști din perioada sovietică, care, într-o anumită măsură, au abordat problematica etno-națională.

În ***Subcapitolul II. Surse istoriografice și istorice*** au fost examinate sursele istoriografice și sursele istorice. Prin sintagma de sursă/izvor istoriografic se subânțeleg studiile specialiștilor consacrate unei probleme care interesează, în cazul de față, istoria cercetărilor în domeniul etno-național în RASSM/RSSM. Cu alte cuvinte, este vorba de lucrările tipărite sau manuscrisele realizate în perioada 1924-1991, care includ cercetări despre evoluția proceselor etno-naționale pe parcursul secolelor în spațiul istoric examinat. Se subliniază că o trăsătură caracteristică a surselor istoriografice este că ele fac parte din istoria orientată social. În opinia autorităților sovietice, istoria orientată social urma să joace rolul hotărâtor în formarea identității naționale moldovenești a populației băștinașe, deosebită de națiunea și limba română.

[14] Manolache, C., Xenofontov, I. Instituționalizarea științei academice în RSS Moldovenească (1946-1960). În: *Akademos*, 2016, nr. 1, pp. 17-19.
[15] Xenofontov, I. Constituirea Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS (1949-1950). În: *Studia Universitatis Moldaviae. Seria Științe Umanistice*, 2017, nr. 10, p. 239.

Sursele istorice folosite în lucrare sunt *inedite* și *edite*. Sursele istorice inedite au fost depistate în fondurile 12, 49, 52 ale Arhivei Organizațiilor Social-Politice din Republica Moldova (AOSPRM; actualmente, Agenţia Naţională a Arhivelor) şi la Arhiva Centrală a AŞ din Moldova (actualmente, Secția Arhivă. Restaurare şi patologie a documentelor, aflată în componența Bibliotecii Științifice (Institut) „Andrei Lupan" din cadrul Universității de Stat din Moldova). Sursele istorice inedite au fost clasificate în 26 de categorii, care cuprindeau stenogramele consfătuirilor liderilor de partid și sovietici cu instituțiile academice din RASSM/RSSM, adresările instituțiilor academice către persoanele responsabile din CC al PC (b) din Moldova, avizele unor savanți din URSS referitoare la studiile realizate de specialiștii din RSSM, deciziile luate de CC al PC (b) din Moldova în probleme de organizare a cercetărilor științifice, memorii ale persoanelor angajate în structurile sovietice de conducere, adresate organelor superioare de partid din RSSM. De asemenea, această clasificare includea planurile de activitate a Sectorului învățământ superior și cercetare științifică al CC al PC (b) din Moldova, ceea ce confirmă controlul strict al organelor de partid asupra cercetărilor științifice din RSSM, inclusiv asupra planificării cercetărilor și rezultatelor obținute de Institutul de Istorie, Limbă și Literatură și alte unități de cercetare. La fel, au fost utilizate dosarele personale ale istoricilor, care au activat în această perioadă.

Sursele istorice edite se conțin în diferite volume de documente din arhivele URSS, RASSM/RSSM, care au fost publicate în URSS, Republica Moldova și Federația Rusă. Unele materiale despre starea de lucruri în domeniul cercetării după reanexarea Basarabiei în 1944 sunt publicate în volumele apărute în anii 1976 și 1986. Informații relevante la tema abordată conțin stenogramele și materialele Congresului al VIII-lea al Scriitorilor din URSS (1986), publicate în 1988. În unele cazuri, pentru argumentarea afirmațiilor aberante ale cercetătorilor din RSSM, au fost invocate documente reprezentative publicate în colecții de documente ce includ perioada de până la începutul sec. al XVIII-lea și unele cronici din Evul Mediu.

Un interes deosebit prezintă două volume publicate în anul 2000, care includ documente din perioada 1922-1958 și demonstrează controlul total al cercetărilor istorice de către Partidului Comunist. Se arată că instituțiile de cercetare se deschideau în cadrul Academiei de Științe a URSS doar la adresarea Direcției de propagandă și agitație către CC al PC (b) din toată Uniunea. Volumul editat în 2014 cuprinde discursurile participanților la Consfătuirea etnografilor din Moscova și Leningrad (1929), care demonstrează cât de complicat era procesul de constituire a științei etnografice sovietice[16].

[16] *От классиков к марксизму*: Совещание этнографов Москвы и Ленинграда (5-11 апреля 1929 г.). Под ред. Д.В. Арзютова, С.С. Алымова, Д.Дж. Андерсона. Санкт-Петербург: МАЭ РАН, 2014.

De un real folos au fost documentele publicate de istoricii din Republica Moldova, ce țin de politica de moldovenizare și de latinizare promovată de autoritățile sovietice în RASSM, de începutul și evoluția mișcării de eliberare națională din RSSM, care a dat un nou impuls procesului de cercetare științifică[17]. Informații prețioase au fost oferite de documentele publicate de E. Negru și Gh. Negru în volumele, care reflectă disputa sovieto-română și campaniile politicii antiromânești ale organelor de partid și sovietice din RSSM și nu numai, în anii 1965-1989[18].

Volumul editat în 2015 conține informații utile din perioada 1944-1991, inclusiv referitoare la problema cercetărilor științifice realizate în instituțiile academice și universitare din RSSM[19]. Situația complicată pe teritoriul RSSM după 1944, în care activau colectivele de cercetători, este ilustrată de documentele desecretizate din arhiva NKGB-MGB, peroada 1944-1946[20].

Informații interesante referitoare la problema abordată se conțin în materialele Congresului al III-lea al Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească din anul 1965, publicate în anul 2016[21].

Materialele inedite ale Sesiuni comune a Institutului de Lingvistică al Academiei de Ştiinţe a URSS şi Institutului de Istorie, Limbă şi Literatură al Filialei Moldoveneşti al Academiei de Ştiinţe a URSS din 3-7 decembrie 1951 au fost publicate de lingvistul Vasile Bahnaru[22].

De un real folos pentru cercetare au fost memoriile lingvistului S.B. Bernștein, care a lăsat informații inedite despre atitudinea unor intelectuali din RSSM față de „limbă moldovenească". Autorul însuși și-a expus obiectiv poziția proprie în amintirile sale[23]. Unele informații utile despre participarea la o expediție arheologică în RSSM ne oferă M.S. Velikanova[24].

---

[17] *Partidul Popular Creştin Democrat. Documente și materiale, 1988-2008*. Vol 1. 1988-1994. Chișinău: S. n., 2008.

[18] Negru, E., Negru, Gh. *„Cursul deosebit" al României şi supărarea Moscovei. Disputa sovieto-română și campaniile propagandistice antiromânești din RSSM (1965-1989).* Vol. 1. (1965-1975): Studiu și documente. Chișinău: CEP USM, 2013. 616 p.; Vol. 2. (1976-1989). Chișinău: CEP USM, 2016. 926 p.

[19] *Cultura Moldovei Sovietice în documente şi materiale, 1944-1991*. Ed. V. Ursu. Selecţie V. Burlacu, et al. Ed. a 2-a rev. și compl. Chișinău: Pontos, 2015.

[20] *Purgatoriul sovietic în Basarabia: Directive, ordine și indicații ale NKGB-MGB, 1944-1946.* Editori: A. Malacenco, L. Rotaru. Chișinău: S. n., 2022.

[21] Bahnaru, V., Cojocaru, Gh. E. *Congresul al III-lea al Uniunii scriitorilor din RSS Moldovenească (14-15 octombrie 1965)*: Studiu și materiale. Chișinău: Tehnica-Info, 2016.

[22] Bahnaru, V. *Calvarul limbii române în timpul dominaţiei sovietice*: (Studiu și documente de arhivă), Chișinău: S. n., 2015, pp. 77-399.

[23] Бернштейн, С.Б. *Зигзаги памяти. Воспоминания. Дневниковые записи*. Москва: Ин-т славяноведения, 2002.

[24] Великанова, М.С. О создании одной палеоантропологической коллекции (сокращенный вариант рукописи «Молдавские воспоминания»). În: *Вестник антропологии*, 2019, nr. 3 (47), pp. 90-106.

Capitolul II. ***Cercetări în domeniul etno-național din RASSM/ RSSM sub impactul dictaturii comuniste în anii 1918-1944*** este alcătuit din patru subcapitole.

Subcapitolul I este intitulat ***Începutul investigațiilor etnologice sub impactul politicii expansioniste a regimului bolșevic asupra Basarabiei*** și prezintă o examinare succintă a publicațiilor din Imperiul Rus și din primii ani ai puterii sovietice referitoare la originea „moldovenilor". Începuturile acestor cercetări au fost puse de *Comisia pentru studiul componenței naționale a populației Rusiei și a statelor limitrofe*, creată în februarie 1917. După lovitura de stat bolșevică din octombrie 1917, în cadrul *Comisiei* au rămas specialiștii care au acceptat puterea sovietică. În componența ei era și Leo Berg, care a publicat în anii 1918 și 1923 studii referitoare la problema structurii etnice a Basarabiei, folosind lucrări ale autorilor din Imperiul Rus. L. Berg a respins actul unirii de la 1918 și, cu toate că îi considera pe moldoveni de etnie română, el acorda slavilor primatul în popularea teritoriilor de la est de Carpați, afirmând că moldovenii au apărut aici abia spre sec. al XIV-lea. Print urmare, Basarabia, în viziunea lui L.Berg, trebuia să fie în componența Rusiei sovietice.

În ***Subcapitolul II. Formarea concepției „autohtone" în problema identitară în timpul constituirii RASSM și a instituționalizării cercetărilor etno-naționale în anii 1924-1931*** se subliniază că în perioada interbelică autoritățile sovietice au constatat prezența populației moldovenești/românești pe teritoriile din stânga Nistrului și în fața specialiștilor s-a pus obiectivul de studiere a procesului de formare a acestei identități, în concordanță cu perspectivele imperiale sovietice de a anexa Basarabia. Astfel, cercetărilor etno-naționale, chiar de la început, le-a revenit o sarcină falsă, o chestiune de ordin politic, nu o problemă științifică. Existența unui „popor unic moldovenesc" pe ambele maluri ale Nistrului trebuia să legitimeze pretențiile sovieticilor asupra Basarabiei.

În subcapitol se menționează că o noua etapă în examinarea problemelor etno-naționale în istoriografia sovietică începe în timpul constituirii RASSM. În viziunea unor lideri bolșevici unionali și locali, moldovenii de pe ambele maluri ale Nistrului erau români și vorbeau limba română. Lor li s-au opus alți lideri, care optau pentru crearea unei limbi locale, bazată pe graiurile vorbite de popor. Deoarece în perioada constituirii RASSM cercetători locali în probleme identitare nu existau, principiile teoretice care se aflau la baza acestei probleme erau abordate de autori din centrele științifice din Moscova și Leningrad. Printre aceștia s-a manifestat lingvistul C.N. Derjavin, care insista că teritoriile RASSM și Basarabiei sunt pământuri rusești, iar moldovenii au venit aici mai târziu decât slavii[25]. Atitudinea unor reprezentanți ai centrelor

[25] Державин, К.Н. Кто такие молдаване? În: *Вестник знания*, 1925, № 7, pp. 519-522.

academice a stimulat tendința organelor de partid din RASSM de a solicita conducerii de partid unionale să fondeze instituții de cercetare locale în problemele cu caracter identitar. Drept urmare, instituționalizarea cercetărilor științifice din RASSM s-a produs în 1926 prin formarea Comitetului Științific Moldovenesc[26], căruia îi revenea sarcina să studieze problema originii „poporului moldovenesc", altul decât poporul român. În anii activității Comitetului Științific Moldovenesc au fost editate studii privitoare la „limba moldovenească", crestomații, dicționare, în care autorii căutau să demonstreze deosebirile de limba română. Concomitent, stagnau cercetările în domeniul istoriei, care în perioada respectivă nu era obiect de predare la nivel unional, iar cercetările lingvistice se bazau pe principiile de clasă și pe metodologia marxist-leninistă. În 1931, Comitetului Științific Moldovenesc a fost criticat dur pentru că nu era la nivel în lupta cu devierile de la politica națională leninistă, cu șovinismul și naționalismul „îngust", cu „tendințele românizatoare"[27].

Subcapitolul III este intitulat ***Activitatea Comitetului Științific Moldovenesc în domeniul cercetărilor etno-naționale în anii 1932-1938.*** În subcapitol se menționează că pe parcursul anilor ´20 ai secolului trecut în URSS s-a declanșat o campanie de latinizare a popoarelor neruse din Asia Mijlocie și Caucazul de Nord. Se considera că trecerea la grafia latină este un puternic mijloc de răspândire a revoluției culturale. În ce privește RASSM, din motive politice, pentru a nu permite trezirea conștiinței naționale și o apropiere spirituală a românilor din stânga Nistrului cu cei din Basarabia, organele de partid nu permiteau introducerea grafiei latine.

Doar spre sfârșitul anilor ´20, când posibilitatea extinderii puterii sovietice asupra Basarabiei nu era reală, RASSM nu devenise un centru de atracție politică pentru basarabeni, iar limba literară „moldovenească" inventată izola românii din stânga Nistrului de cei din Basarabia, s-a decis trecerea la grafia latină. Drept urmare a deciziilor organelor de partid din 1932-1937, alfabetizarea s-a produs în grafie latină[28]. Prin publicațiile din presă și prin operele unor scriitori se propaga limba română, ceea ce a contribuit, într-o anumită măsură, la stoparea deznaționalizării românilor transnistreni. Ca rezultat al trecerii la grafia latină, „limba moldovenească" urma să se îmbogățească cu cuvinte ale românilor din vechea Moldovă și Basarabia. Totuși, organele de partid au solicitat nu românizarea, ci doar crearea unei „limbi

[26] Dragnev, D., Xenofontov, I.V. Organizarea instituțională a cercetărilor istorice academice în RSS Moldoveanescă: premise, etape și elaborarea discursului legitimant. În: *Anuarul Institutului de Istorie: materialele sesiunii șt. anuale, 20 dec. 2018*. Chișinău: Institutul de Istorie, 2019, p. 271.
[27] AOSPRM, F. 49, inv. 1, d. 2025, f. 26-30.
[28] *Despre învățarea în masă a scrisului latinizat de către locuitorimea vârstnică moldovenească în anul de învățământ 1933-1934*: Hotărârea Comitetului regional al PC(b)U de la 26 septembrie 1933. Tiraspol: CNI RASSM, 1933 (textul a fost publicat în grafie latină). *Politica de moldovenizare..., Op. cit.*, p. 165.

moldovenești” înțelese de locuitorii Basarabiei și RASSM și nu au susținut cercetările istorice, considerând că trecerea la grafia latină nu presupunea, în viziunea lor, demonstrarea științifică a identității limbii moldovenești cu limba română și a moldovenilor cu românii. În prim-plan se situau interesele imperiale ale URSS de a crea o limbă înțeleasă de locuitorii RASSM și Basarabiei în vederea anexării ultimei la URSS.

Totodată, Partidul Comunist ținea sub un control strict Comitetului Științific Moldovenesc. Activitatea acestuia era discutată la adunările de partid, unde era acuzat că nu a înțeles importanța latinizării în republică, a angajat naționaliști contrarevoluționari, a admis erori și denaturări pe frontul construcției național-culturale în RASSM. Conducerea Comitetului Științific Moldovenesc era învinuită că a sabotat această măsură. Îndeosebi era criticată Secția de lingvistică, care a editat o *Gramatică* ce abunda de greșeli serioase și „denaturări cu caracter îngust-naționalist”. Materialul ilustrativ era considerat primitiv, dăunător din punct de vedere politic[29].

Drept urmare, în 1935, Comitetului Științific Moldovenesc a fost reorganizat în Institutul Moldovenesc de Cercetări Științifice de pe lângă Comisariatul Norodnic pentru Învățământ, structurat în două secții: Secția de Istorie și Secția Lingvistico-Literară. Institutul urma să elaboreze un indice bibliografic referitor la istoria Moldovei și un dicționar agrobiologic. Angajamentul de a pregăti o istorie a Basarabiei așa și nu a fost realizat. Un anumit succes a constituit colaborarea cu cunoscutul filolog romanist, profesorul Universității din Moscova M.V. Serghievski. El considera că nu e posibil de a da un răspuns definitiv la întrebarea cum s-a format „poporul moldovenesc” și limba lui, menționând că sursele examinate permit, cu un anumit temei, de a vorbi despre o dezvoltare independentă a „limbii moldovenești”, iar faptul că în Valahia s-a format o limbă literară, la care a aderat și Moldova în sec. al XVII-lea, nicidecum nu diminuează importanța evoluției independente a „limbii moldovenești”. Dar, considera el, aceste concluzii nu sunt definitive[30]. Desigur, în condițiile regimului totalitar de atunci, lingvistul nu putea să expună opinia despre unitatea limbii române. Dintre istoricii locali, N. Narțov acuza istoriografia românească pentru că folosește istoria pentru acapararea de noi teritorii. Autorul prelua datele istorice din operele istoricilor români, tratându-le tendențios și neprofesionist și declara că „daco-slavii romanizați” au format statele Moldova și Valahia, care erau state slave[31].

[29] AOSPRM, F. 49, inv. 1, d. 2600, f. 33.
[30] Сергиевский, М.В. *Молдавские этюды*. Москва; Ленинград: Изд-во Акад. наук СССР, 1936, pp. 29- 46.
[31] Нарцов, Н. Вплотную занятся историей молдавского народа. În: *Революция и национальности*, 1936, nr. 10, p. 87; Нарцов, Н. Пора заняться историей молдавского народа. În: *Красная Бессарабия*, 1936, nr. 6, p. 5; Нарцов, Н. Подготовка книги по истории молдавского народа. În: *Красная Бессарабия*, 1937, nr. 7, p. 20; AOSPRM, F. 49, inv. 1, d. 3775, f. 37-40.

În anul 1936, când în URSS s-a declarat biruința socialismului, legiferată prin Constituție, se produc mutații ideologice în politica etno-națională a Partidului Comunist, intensificându-se politica de rusificare a republicilor. În anul 1937 în RASSM a început o campanie de „derumânizare”[32], mulți reprezentanți ai intelectualității naționale au fost declarați „dușmani ai poporului” şi executați.

Subcapitolul IV este intitulat ***Cercetările etno-lingvistice de la începutul celui de-Al Doilea Război Mondial până la a doua anexare a Basarabiei de către URSS (1939-1944)***. În anul 1939, când conducerea URSS a început pregătirile pentru o eventuală anexare a Basarabiei, la Tiraspol a fost fondat Institutul Moldovenesc de Istorie, Economie, Limbă și Literatură pe lângă Sovietul Comisarilor Norodnici din RASSM[33]. În 1940, Institutul a fost transferat la Chișinău. Anexarea Basarabiei de către URSS a necesitat noi „argumente” din partea cercetătorilor sovietici referitoare la existența „poporului moldovenesc” și a limbii lui, deosebite de cea română. Publicațiile istoricilor-propagandiști locali N. Narțov, V. Senchevici ș.a., de regulă, preluau viziunile slaviștilor sovietici și insistau asupra prezenței slavilor în Basarabia și RASSM. Pentru a da mai multă credibilitate argumentelor expuse, sunt implicați savanți din Moscova și Leningrad, inclusiv academicianul N. Derjavin, care declara că moldovenii sunt descendenți ai slavilor, iar românii sunt emigranții balcanici din sec. XII-XIII, așezați pe teritoriul Valahiei, care s-au răspândit ulterior și pe teritoriul Moldovei[34].

La 6 iulie 1941 Institutul a fost evacuat la Buguruslan, regiunea Orenburg. Memorandumul nedatat al lui V. Senchevici, directorul Institutului, adresat CC al PC (b) al URSS, preciza că CC al PC (b) din Moldova și Sovietul Comisarilor Norodnici au adoptat în toamna anului 1942 hotărârea cu privire la restabilirea Institutului. Aici erau încadrate doar șapte persoane, activitatea era foarte limitată, despre realizări în domeniul cercetărilor etno-naționale V. Senchevici nu amintește nimic[35]. Institutul a început să activeze mai eficient din iulie 1943, când sarcinile lui au fost discutate într-o ședință comună, convocată la Moscova, a CC al PC (b) din Moldova și a Sovietul Comisarilor Norodnici din RSSM. La ședință N. Narțov a declarat că istoria „poporului moldovenesc” și a limbii lui este o problemă destul de complicată, care se discută timp de două secole în literatura occidentală (el enumeră numele a 14 istorici români și

[32] Holostenco, M. Munca național-culturală în Republica Moldovenească şi chestia națională în Basarabia. În: *Octombrie*, 1937, nr. 6-7, p. 61.
[33] Xenofontov, I.V. Istorie și ideologie în RASS Moldovenească (1924–1940). În: *Declarația de autodeterminare de la Oradea din 12 octombrie 1918* / Coord.: Gabriel Moisa, Sorin Șipoș, Ion Eremia. București: Editura Academiei Române, 2018, pp. 265-275.
[34] Державин, Н.С. Происхождение молдавского народа. În: *Советская наука*, 1940, nr. 12, pp. 3-28.
[35] AOSPRM, F. 51, inv. 5, d. 539, f. 26.

occidentali), dar problema originii „poporului moldovenesc” și a limbii sale nu este elucidată[36]. Ulterior s-a precizat că nici unul dintre istoricii enumerați de Narțov nu s-a preocupat de problema originii „poporului moldovenesc”, toți au abordat problema originii poporului român și a limbii române. N. Narțov acuza istoricii români de naționalism[37].

Capitolul III. ***Cercetări în domeniul etno-național din RSSM în anii 1944-1991*** este alcătuit din patru subcapitole.

Subcapitolul I. Cercetări etno-naționale sub impactul ideologiei staliniste (1944-1956): organizarea instituțională și promovarea concepției oficiale subliniază că după reanexarea Basarabiei autoritățile sovietice au instituționalizat cercetările științifice din RSSM. Institutul Moldovenesc de Istorie, Economie, Limbă și Literatură a fost recunoscut drept principalul centru pentru viitoarea structură a Academiei de Științe a URSS în regiune. În fața lui s-a pus sarcina de a elabora istoria „poporului moldovenesc”. Pentru aceasta au fost atrași specialiști din instituțiile științifice ale URSS, subliniindu-se că majoritatea cadrelor locale au studii în România, nu cunosc știința sovietică și trebuie pregătiți din punct de vedere marxist-leninist[38].

În subcapitol se subliniază că Moscova avea grijă să orienteze „corect” cercetările etno-naționale din RSSM. La sesiunea științifică a Institutului (august 1945) A.D. Udalțov afirma că „norodul moldovenesc” s-a format ca rezultat al apropierii „frățești a elementelor de asfințit romanice de cele răsăritene slave”[39]. Aceleași concluzii erau formulate și de profesorul M. Serghievski[40].

De asemenea, se menționează că și autorii locali s-au pronunțat asupra problemei „limbii moldovenești”. Articolul lui I.D. Ceban era un manifest împotriva românilor și naționaliștilor „moldo-români”, acuzați că au interzis „limba scrisă moldovenească”, au introdus alfabetul românesc și limba română, manifestă ură față de cuvintele de origine slavonă, nu recunosc poporul și „limba moldovenească”. Autorul afirmă că „adevărata limbă literară moldovenească” a fost creată în RASSM și ea trebuie apărată de influența româno-franceză[41].

Un interes deosebit față de cercetarea problemei etno-naționale manifestă organele de partid și de stat. Scopul urmărit era ca savanții să „demonstreze” că teritoriile de la est de Carpați din sec. III-IV au fost locuite de slavi, apoi au intrat în componența cnezatelor de Kiev și Halici-Volânian, iar populația de origine romanică a pătruns aici după ocuparea acestora de către slavi.

[36] AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 134, f. 2.
[37] *Ibidem*, f. 6.
[38] AOSPRM, F. 51, inv. 5, d. 539, f. 35-35 verso.
[39] Udalțov, A.D. Temeiurile teoretice ale cercetărilor etnogenetice. În: *Însemnări științifice ale Institutului de Istorie, limbă și literatură al Bazei Moldovenești de Cercetări Științifice a AȘ a URSS*, 1947, vol. 1, p. 13.
[40] Сергиевский, М.В. *Молдаво-славянские этюды*. Москва: Изд-во Акад. наук СССР, 1959, pp. 200-202.
[41] Чебан, И. Очищать молдавский язык от чужих влияний. În: *Советская Молдавия*, 1945, 1 июля (nr. 127).

Astfel era argumentat primatul slavilor în aceste regiuni. Aceasta este una din tezele fundamentale ale conceptului imperial. Dar încercarea de a publica *Schițe scurte din istoriia Moldovei* a eșuat, în manuscris era omisă problema originii „poporului moldovenesc" și nu s-a argumentat că până în sec.al XV-lea slavii au fost locuitorii băștinași ai Moldovei[42].

În mai 1946 a fost creată Baza Moldovenească a Academiei de Științe a URSS, care real a început să funcționeze din ianuarie 1947[43]. Toate subdiviziunile acestei instituții au fost încadrate juridic în structura academiei unionale și obligate să execute directivele politice și ideologice ale Academiei de Științe a URSS.

Publicarea în 1950 a articolului lui Stalin *Marxismul și problemele lingvisticii*, în care era supusă criticii teoria lingvistică a lui Marr, iar „națiunea moldovenească" era amintită ca o națiune sovietică, a pus noi obiective în fața cercetătorilor din RSSM. Ei urmau să „demonstreze" existența noii „națiuni sovietice socialiste moldovenești". Lingviștii din RSSM s-au grăbit să răspundă la chemarea lui Stalin și în 1951 au publicat un volum, care, în opinia lor, reflecta problemele „limbii moldovenești" în lumina lucrărilor lui Stalin[44]. Autorii criticau teoria lui Marr, dar au pus la îndoială și unele dintre tezele specialiștilor de la Moscova și Kiev. Drept consecință, autorii volumului au fost acuzați că nu au remarcat influența binefăcătoare a limbilor slave și rusă. Articolele au fost apreciate drept slabe din punct de vedere științific, iar autorii învinuiți în cunoașterea insuficientă a învățăturii staliniste despre limbă. Pentru a ține lucrurile sub control, în decembrie 1951, la Chișinău, a fost organizată o sesiune la care au participat specialiști filologi din URSS, șefi de partid și de stat, ceea ce conferea sesiunii un pronunțat caracter politic.

Treptat, în procesul de cercetare a etnogenezei „poporului moldovenesc" se includ și arheologii, care afirmau că monumentele arheologice dintre Nistru și Prut din sec. IX-X au aparținut slavilor-tiverți, apoi populației ruse vechi. Moldovenii au apărut aici spre sfârșitul sec. XIII, iar rolul slavilor în procesul de formare a „poporului moldovenesc" a fost semnificativ. Dar, în articolul publicat de Ion Hîncu, se semnala apariția în sec. XII-XIV a unei noi forme de vas, considerată romanică sau veche românească[45]. Evident, chiar și în perioada „dezghețului", afirmația că în regiunea dintre Nistru și Prut ar fi putut exista o ceramică veche românească era un act de curaj, or, ceramica de aici trebuia să fie numai moldovenească și slavă.

---

[42] AOSPRM, F. 51, inv. 3, d. 242, f. 51.

[43] AOSPRM, F. 51, inv. 7, d. 289, f. 2; Dragnev, D., Xenofontov, I.V. Crearea și activitatea Bazei Moldovenești de Cercetări Științifice a URSS (1946-1949). În: *In memoriam Gheorghe Palade, 1950-2016*. Chișinău: Bons Offices, 2018, p. 428; AOSPRM, F. 51, inv. 4, d. 19, f. 294-299.

[44] *Вопросы молдавского языка в свете трудов И. В. Сталина*. Отв. ред. И.Д. Чебан. Кишинев: Школа советикэ, 1951, p. 24.

[45] Хынку, И.Г. Раскопки на селище XII-XV веков Лукашевка V. În: *Краткие сообщения о докладах и полевых исследованиях Института Археолгии АН СССР*, 1961, вып. 86, pp. 90-91.

Subcapitolul II este intitulat ***Probleme etno-naționale în cercetările din anii „dezghețului" hrușciovist (destalinizării) (1957-1964)***. Aici se menționează că „dezghețul" hrușciovist a semnificat refuzul la explicarea stalinistă a istoriei și tendința de a o reevalua în baza aprecierilor lui Lenin.

Activitatea istoricilor din RSSM era urmărită atent de instituțiile academice din URSS. Problema activității științifice în domeniul cercetărilor etno-naționale a fost abordată de Ia.S. Grosul. El menționa că interpretarea marxistă a etnogenezei „poporului moldovenesc" are o mare importanță științifică și politică, dar naționaliștii burghezi folosesc diverse teorii antiștiințifice referitoare la această temă în scopuri politice reacţionare.

Un moment important în viața științifică din RSSM a constituit publicarea în 1962 a studiului lui Iurie Kojevnikov, în care autorii locali erau învinuiți că în studiile lor neglijează cuvântul *român*, recurg la înlocuirea unor noțiuni cu altele, cum ar fi *Moldo-Valahia*, *român* cu Moldova și „poporul moldovenesc"[46]. Observațiile erau corecte, dar în RSSM, unde se „demonstra" existența „poporului moldovenesc" deosebit de poporul român, ele nu aveau sorți de izbândă. Articolul a fost discutat la ședința comună a Secției de științe sociale a Academiei de Științe a RSSM și a conducerii Uniunii Scriitorilor din RSSM în decembrie 1962. Hotărârea adoptată sublinia necesitatea punerii moștenirii literare în serviciul construcției comunismului, iar principiile de periodizare a istoriei literaturii moldovenești, formulate de Iu. Kojevnikov, erau declarate discutabile[47]. Despre discuția respectivă a fost informat I.I. Bodiul, căruia i-a fost transmisă și Hotărârea adoptată[48].

În subcapitol se menționează că unul dintre „corifeii" moldovenismului a fost N. Mohov. În studiul publicat în anul 1964 N. Mohov insista că cea mai mare parte a teritoriului viitoarei Moldove nu a intrat în componența Imperiului Roman, dar influența ultimului a fost considerabilă. El mai afirma că limba dacilor a fost eliminată de latina vulgară, din care ulterior s-a format „limba moldovenească"; în sec. VI-VII teritoriile viitoarelor state Valahia și Moldova au fost ocupate de slavi, iar regiunea dintre Nistru și Prut în sec. IX-XIII s-a aflat în componența Cnezatului de Kiev, apoi de Halici; „limba moldovenească" s-a format ca rezultat al încrucișării limbilor slavă și romanică. În studiu se mai subliniază că strămoșii moldovenilor și valahilor au fost volohii, iar după alungarea tătaro-mongolilor masa principală o constituiau moldovenii, care au venit dinspre Carpați.

[46] Кожевников, Юрий. Бережно относиться к классическому наследию. În: *Вопросы литературы*, 1962, nr. 1, pp. 103, 113-114.
[47] AOSPRM, F. 51, inv. 22, d. 243, f. 88-90.
[48] AOSPRM, F. 51, inv. 23, d. 224, f. 3-4, f. 6-7.

Sfârșitul anului 1964 venea cu o puternică lovitură dată învățăturii marxist-leniniste, așa cum era ea înțeleasă în URSS, prin publicarea manuscriselor lui K. Marx, în care el a numit corect limba locuitorilor din Moldova și Țara Românească, *limba română*, menționând că locuitorii „se numesc ei înșiși români", iar vecinii lor îi numesc vlahi sau valahi[49]. Dar lucrarea a fost sechestrată și nu s-a folosit de cercetători pentru investigarea problemelor istorice din „punct de vedere marxist", deoarece marxismul expus aici nu corespundea conceptului imperial sovietic.

Subcapitolul III. Investigații etno-naționale din RSSM în anii stagnării și disputei româno-sovietice (1965-1984) subliniază că încheierea „dezghețului" a condus la activizarea adepților „moldovenismului", care susțineau tezele oferite de comuniști în problema etno-națională. Cercetarea istoriei științei în problema dată atestă că libertatea de exprimare a fost și mai mult sugrumată și s-a început lupta deschisă împotriva istoriografiei române.

Un eveniment important l-a constituit Congresul al III-lea al Scriitorilor (14-15 octombrie 1965), la care, printre altele, s-a pus problema înlocuirii alfabetului chirilic cu cel latin. Congresul a fost categorisit de autorități drept „naționalist"[50]. Măsurile întreprinse după congres au blocat progresul științei etno-naționale, rămânând liber doar traseul fals de investigare a etnogenezei poporului și a „limbii moldovenești". În 1970, pe lângă Secția de Științe Sociale a Academiei de Științe a RSSM, a fost creat *Consiliul pentru studierea complexă a problemei Relațiile slavo-volohe și originea poporului moldovenesc,* în componența căruia au intrat și specialiști din URSS[51]. La ședințe era discutat procesul de formare a „poporului moldovenesc", dar cercetătorii au repetat vechile teze referitoare la aceea că volohii au fost strămoșii moldovenilor și valahilor, iar ca rezultat al contactelor volohilor cu populația veche rusă din spațiul de la est de Carpați în sec. XII-XIV s-a format „poporul moldovenesc".

O direcție constantă a investigațiilor autorilor din RSSM era „demascarea falsificatorilor burghezi", care „falsificau" problema formării „națiunii moldovenești". Dar „argumentele" cercetătorilor sovietici erau declarative și de natură propagandistică. În 1974 a apărut volumul consacrat vechii culturi materiale din Moldova, în care era expusă opinia lui I. Hîncu referitoare la cultura balcano-dunăreană, autorul considerând că la temelie stau patru elemente etnice: slav,

[49] Marx, K. *Însemnări despre români (manuscrise inedite)*. Publicate de A. Oțetea și S. Schwann. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964, pp. 115, 171.
[50] Bahnaru, V., Cojocaru, Gh.E. *Congresul al III-lea al Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească (14-15 octombrie 1965)*: Studiu și materiale. Chișinău: Tehnica-Info, 2016; Bahnaru, V. *Calvarul limbii române în timpul dominației sovietice*: (Studiu și documente de arhivă), Chișinău: S. n., 2015.
[51] Зеленчук, В.С., Златковская, Т.Д. О работе Научного совета по проблеме «Славяно-волошские связи и формирование молдавской народности». În: *Советская этнография*, 1978, nr. 2, p. 124.

tiurco-bulgar, romanic de răsărit și nomad[52]. I. Hîncu a fost acuzat că în mod arbitrar lărgește limitele cronologice ale acestei culturi până în sec. al XIV-lea și trage concluzii pentru întreg teritoriul Moldovei. În august 1977 N. Mohov adresa o scrisoare lui B.A. Râbakov, directorul Institutului de Arheologie al AȘ a URSS, prin care îi solicita opinia în această chestiune. În răspunsul său B.A. Râbakov considera conceptul lui I. Hîncu drept „antislav". Savantul rus sublinia că I. Hîncu „exagerează rolul și importanța elementului etnic romanic" pe teritoriul dintre Prut și Nistru, aceasta fiind o opinie vicioasă „din punct de vedere ideologic". B.A. Râbakov reitera că până în sec. XIV nu a existat „populație est-romanică semnificativă", una din particularitățile „formării poporului moldovenesc fiind contactul și amestecul volohilor cu populația veche rusească autohtonă", ceea ce „îi diferențiază... pe moldoveni de români". Drept consecință, I. Hîncu a fost înlăturat de la investigații, iar monografia a fost retrasă din tipar, fiind editată postum, abia în 2016[53]. Cercetătorii din RSSM, în colaborare cu cei din centrele academice unionale, au elaborat monografia *Moldovenii*[54] – o lucrare în care se credea că au fost „demonstrate" „legitățile de bază și trăsăturile caracteristice ale culturii populare moldovenești pe parcursul istoriei și al existenței sale"[55]. Concluziile formulate au fost puse la îndoială de adepții curentului moldovenist de după 1991, care, într-un studiu cu același titlu, publicat la Moscova, scriau că lucrarea *Moldovenii*, apărută la Chișinău, este inaccesibilă cititorului rus și puțin interesantă datorită conținutului său extrem de ideologizat[56]. În 1978 apărea lucrarea care examina procesul constituirii „națiunii burgheze moldovenești"[57]. Autorii comit falsuri grave, afirmând că după includerea teritoriilor din stânga Nistrului și a Basarabiei în Imperiul Rus, acest teritoriu a obținut denumirea generală de Moldova și a devenit arealul de formare a „națiunii moldovenești", teritoriu național al „poporului moldovenesc". Administrația țaristă nu a folosit niciodată termenul Moldova pentru a desemna iluzoria unitate etnică, culturală etc. a locuitorilor de pe cele două maluri ale Nistrului. Autorii nu pot demonstra nici existența intelectualității moldovenești, care vorbeau „limba moldovenească". Pentru a argumenta aberațiile referitoare la intelectualitatea moldovenească și la „limba moldovenească", autorii au trecut Prutul, scriitorii români (V. Alecsandri, M. Eminescu, I. Creangă ș.a.) au fost declarați fondatori ai „limbii literare moldovenești".

[52] *Древняя культура Молдавии*. Кишинев: Штиинца, 1974, pp. 148-149.
[53] Хынку, И.Г. Население и культура Молдавии в X-XIV вв. În: Hîncu, Ion. *Scara vieții*. Chișinău: Cartdidact, 2016, pp. 78-242.
[54] *Молдаване*: Очерк истории, этнографии, искусствоведения. Кишинев: Штиинца, 1977.
[55] ACAȘM, F. 24, inv. 1, d. 1, f. 1.
[56] Губогло, М.Н., Дергачев, В.А. Введение. În: *Молдаване*. Москва: Наука, 2010, p. 9.
[57] *Формирование молдавской буржуазной нации*. Отв. ред. А.М. Лазарев. Кишинев: Штиинца, 1978. 220 p.

În subcapitol se demonstrează implicarea organelor de partid locale în procesul de cercetare și de informare a organelor centrale ale URSS referitor la situația din republică și măsurile care urmau a fi luate pentru contracararea propagandei românești în RSSM. Nota informativă a CC al PCM din 7 aprilie 1978 propunea aprofundarea cercetărilor consacrate „genezei popoarelor moldovean și român", organizarea conferințelor în problema formării „poporului moldovenesc" și a rolului slavilor în formarea popoarelor est-romanice. La 29 decembrie 1981 Biroul CC al PCM semnala intensificarea presiunilor ideologice asupra cercetărilor în domeniul etno-național[58].

Materialele cuprinse în subcapitol confirmă importanța pe care autoritățile o acordau etnogenezei poporului român reflectate în istoriografia din România, care nu lua în considerație concepția sovietică a „etnogenezei poporului moldovenesc". Conducerea Academiei de Științe a RSSM propunea măsuri pentru combaterea acestei abordări. În anul 1983 au fost adoptate câteva hotărâri, care prevedeau să se dea ripostă istoricilor din România, să se acorde atenție prioritară tratării la cel mai înalt nivel ideologic și științific a etnogenezei „poporului moldovenesc"[59], era accentuată necesitatea elaborării problemelor privind etnogeneza poporului și formării „națiunii burgheze moldovenești"[60].

Subcapitolul IV. Impactul restructurării gorbacioviste asupra cercetărilor etno-naționale din RSSM (1985-1991) demonstrează că noul curs politic proclamat în URSS în primăvara anului 1985 a condus la schimbări profunde și a deschis noi posibilități de afirmare a cercetărilor în domeniul etno-național. Dar restructurarea în această direcție nu s-a început imediat. În același an, șeful Secției de etnografie și studiul artelor, V. Zelenciuc, a fost într-o deplasare de documentare în Italia cu scopul de a depista surse pentru a demasca istoriografia burgheză, care nega istoria și cultura „poporului moldovenesc"[61]. Astfel, și în condițiile restructurării, tonul discuțiilor pe problemele identitare și lingvistice în republicile unionale era dat de evenimentele din Moscova. În 1987 apărea ultima sinteză sovietică a *Istoriei RSS Moldovenești*, în care se afirma că baza etnică a „poporului moldovenesc" a fost ramura carpato-nistreană a volohilor și slavii de răsărit, iar contactele cu populația rusă veche au condus la formarea „limbii moldovenești[62]. Se revine la falsul, comis anterior, precum că denumirea *moldovan* apare pentru prima dată în anul 1360.

[58] ACAȘM, F. 24, inv. 1, d. 148, f. 4-13.
[59] ACAȘM, F. 24, inv. 1, d. 148, f. 10-11.
[60] ACAȘM, F. 24, inv. 1, d. 86, f. 34; d. 94, f. 39; d. 148, f. 4-13.
[61] ACAȘM, F. 1, inv. 1, d. 143, f. 100-101.
[62] *История Молдавской ССР*: В 6 т. Т. 1. Отв. ред. В.Л. Янин. Кишинев: Картя молдовеняскэ, 1987, p. 330-332.

Treptat, însă, lucrurile încep să se schimbe. La una din ședințele Consiliului Științific al Institutului de Etnografie și Studiul Artelor, V. Zelenciuc insista ca lucrarea consacrată „etnogenezei moldovenilor" să fie aprobată, însă D. Dragnev a ripostat, menționând că „manuscrisul are o componentă ideologică și politică evidentă"[63]. Era pentru prima dată, când o lucrare de plan, considerată prioritară, este respinsă datorită componentei sale ideologice.

Anul 1988 a fost unul decisiv în procesul de înlăturare a conceptului sovietic în tratarea proceselor identitare și lingvistice din RSSM. În aprilie era publicat articolul lui V. Mândâcanu, în care se sublinia că așa-numita „limbă moldovenească" în realitate este limbă română și trebuie lărgit rolul ei „în toate sferele activității umane ca limbă a culturii în general"[64]. Partidul Comunist al Moldovei era foarte atent la ceea ce se întâmpla în republică. La ședința Biroului Politic al CC al partidului din 5 septembrie 1988 se menționa că în societate s-a pus problema alfabetului latin, și a limbii române. În opinia lui S. Grossu, prim-secretar al PCM , „savanții dau dovadă de lașitate"[65].

Dar evenimentele evoluau în defavoarea conducerii comuniste. La 17 septembrie 1988 era publicată *Scrisoarea celor 66,* savanți și scriitori, în care se solicita recunoașterea identității „limbii moldovenești" și limbii române și revenirea la alfabetul latin. La 19 octombrie 1988, Ion Buga a publicat un articol, în care se specifica limpede că populația autohtonă din RSSM este constituită din români, vorbește limba română și se cerea revenirea la alfabetul latin[66]. Drept consecință a evoluției evenimentelor, între 31 octombrie și 1 noiembrie 1988, la Chișinău, a avut loc Consfătuirea savanţilor romaniști din URSS, care a recomandat decretarea limbii naţionale din RSSM drept limbă de stat, recunoaşterea unităţii limbilor din RSSM şi România, revenirea la grafia latină, recomandare de care, în cele din urma, s-a ținut cont. Dar organele de partid și de stat se opuneau schimbărilor. În iulie 1989 CC al PCM și Sovietul Miniștrilor al RSSM adoptă Hotărârea prin care obliga Academia de Științe a RSSM și Institutul de Istorie a Partidului de pe lângă CC al PCM să formeze un grup, care să studieze materialele „legate de principalele repere istorice din viața poporului moldovenesc după 1812". La ședința Biroului CC al PCM din aceeași lună, S. Grossu cerea ca din proiectul de lege cu privire la trecerea la grafia latină „să se omită referințele la identitatea dintre limbile moldovenească și română". Mai mult decât atât, Hotărârea Biroului CC al PCM din 12 septembrie 1989 constata că sunt cercetate insuficient etnogeneza, formarea națiunii burgheze și socialiste moldovenești. Autorii studiilor din 1990, pe

[63] ACAȘM, F. 24, inv. 1, d. 191, f. 95.
[64] Mîndîcanu, V. Veșmântul ființei noastre. În: Nistru, 1988, nr. 4, pp. 145-146.
[65] Negru, E., Negru, Gh. *„Cursul deosebit" al României…* Vol. 2. (1976-1989), p. 596.
[66] Buga, I. O limbă maternă – un alfabet. În: *Învățământul public*, 19 octombrie 1989.

de o parte, subliniau că moldovenii sunt români, iar limba este română[67]; pe de altă parte, evitau informațiile care menționau trecerea românilor din Maramureș la est de Carpați, subliniind că contactele vlahilor cu slavii de sud și de est au condus la formarea a două popoare diferite, valah și moldovenesc. Spre sfârșitul anului 1990 colaboratorii Institutului de Etnografie și Studiul Artelor continuau să elaboreze teme precum *Etnogeneza și istoria etnodemografică a moldovenilor*[68].

Se intensifică și cercetările așa-numiților moldoveniști, care „demonstrau" în continuare formarea „națiunii burgheze moldovenești" în Basarabia și raioanele din stânga Nistrului, criticau acei savanți, care negau existența „națiunii socialiste moldovenești" și recunoșteau unitatea a două națiuni, română și moldovenească, neânțelegând că există națiunea română și cea moldovenească.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Cercetările științifice realizate în urma studierii profunde a literaturii de specialitate naționale și internaționale, a surselor documentare primare racordate la scopul şi obiectivele tezei de doctorat, care și-au găsit materializare în publicațiile științifice, ne-au permis formularea următoarelor **concluzii generale**.

1. Problema etno-națională a fost realizată conform metodologiei marxist-leniniste, declarată unica, care poate răspunde la toate întrebările formulate de omenire. Scopurile false puse de la bun început în fața cercetătorilor – de a „demonstra" formarea încă din Evul Mediu a unui „popor moldovenesc", deosebit de poporul român și a unei „limbi moldovenești", deosebite de limba română, au determinat, *apriori*, eșecul acestei abordări „științifice".

2. În perioada sovietică, baza surselor istorice a problemei propuse spre cercetare era foarte săracă, deoarece nu au fost publicate documente de arhivă. Cercetările în domeniul etno-național erau considerate drept o problemă politică, multe dosare din arhive erau clasificate pe compartimentele *Secret, Strict secret, Pentru uz intern.*

3. Baza teoretică a lucrărilor editate în perioada sovietică s-a caracterizat prin dominația ideologiei imperiale, care a urmărit scopul de a lipsi populația din RSSM de propria identitate etnică și lingvistică, a exagerat rolul slavilor în falsa etnogeneză a „poporului moldovenesc", a promovat „măreția" poporului rus. De menționat, că știința etno-națională a fost parte a propagandei imperiale sovietice.

[67] Mîndîcanu, V. Regăsirea de sine. În: *Nistru*, 1990, nr. 2, pp. 69-86.
[68] ACAȘM, F. 24, inv. 1, d. 219, f. 1-34, 142-163, 238-245.

4. În perioada interbelică autoritățile sovietice au planificat cercetarea proceselor etno-naționale din RASSM în concordanță cu perspectivele imperiale de a anexa Basarabia. În știința etno-națională s-a instaurat o problemă falsă – existența unui „popor moldovenesc” pe ambele maluri ale Nistrului, deosebit de români.

5. Potențialul științific din RASSM, implicat în procesul de cercetare, era modest atât ca număr, cât și calitate, iar activitatea desfășurată de organele sovietice nu a creat condițiile necesare pentru a redresa situația. Cadrele științifice din Moscova și Leningrad, atrase în procesul de cercetare, nu beneficiau de libertate în examinarea acestor probleme false: existența „poporului moldovenesc” și a „limbii moldovenești”.

6. După reanexarea Basarabiei (1944), Partidul Comunist a luat sub control total cercetarea în domeniul etno-național. Au fost luate măsuri de organizare instituțională a științei. Institutul Moldovenesc de Istorie, Economie, Limbă și Literatură din Chișinău a fost desemnat principalul centru științific pentru crearea Bazei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS (1946), urmată de crearea Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS (1949-1950), în fața cărora s-a pus sarcina de a elabora istoria „poporului moldovenesc”.

7. Pe parcursul perioadei postbelice, în procesul de cercetare a problemelor de etnogeneză a „poporului moldovenesc”, de formare a națiunii „burgheze” și „socialiste moldovenești”, au fost antrenate cadre științifice preponderent din RASSM și mai puțin din centrele științifice ale URSS.

8. Scopul urmărit de organele de partid era ca să se demonstreze că teritoriile de la est de Carpați au fost locuite de slavi din sec. III-IV, ulterior au intrat în componența cnezatelor de Kiev și Halici-Volânian, iar populația romanică a pătruns abia spre sfârșitul sec. XIII, asigurându-se primatul populației slave.

9. Pentru atingerea scopului propus, sursele istorice, documentare și narative, erau intenționat falsificate, ceea ce conducea la crearea unei imagini distorsionate despre situația etnică din regiune. Din sursele publicate era omis termenul *român* și sintagma *limba română*, fiind substituite prin *moldovan* și, respectiv, „limba moldovenească”. Prin falsificarea sursei documentare era „învechit” etnonimul moldovan .

10. În unele cazuri, specialiștii din centrele academice sovietice recunoșteau că, în realitate, este vorba de o singură limbă. Alteori insistau și ei asupra unor diferențe dintre „limba moldovenească” și limba română, semn că opinia lor devia în dependență de situația politică din URSS și de presiunea aplicată asupra lor.

11. O serie de lucrări de sinteză editate la comanda organelor diriguitoare de partid și de stat au urmărit scopul de a demonstra specificul etnic separat al moldovenilor de români, dar

examinate critic, ele permiteau, într-o anumită măsură, să se cunoască moștenirea etnoculturală a tuturor românilor.

12. „Dezghețul hrușciovist” a oferit o libertate limitată pentru cercetarea istoriei științelor umanistice. „Etnogeneza moldovenilor”, primatul slavilor și rolul lor hotărâtor în procesul constituirii „poporului moldovenesc”, erau probleme, care nu puteau fi lăsate la discreția cercetătorilor, ele s-au aflat permanent sub controlul ideologic al organelor de partid. Compromisul nu putea să aibă loc, fiindcă ar fi atacat bazele imperiale ale URSS.

13. După anul 1964, în condițiile disputei sovieto-române, s-a început publicarea unor lucrări colective, menite să demonstreze existența „poporului moldovenesc”. Dar ele nu au putut să argumenteze divizarea entității unice românești până în sec. XIV în așa măsură, încât să conducă la formarea a două popoare și limbi diferire. Problema identitară și lingvistică a fost luată sub un control strict de CC al PCUS, de CC al PCM și de instituțiile academice ale URSS, orice devieri, reale sau imaginare, erau categoric stopate.

14. Restructurarea începută și promovată în URSS din primăvara anului 1985 a avut consecințe asupra procesului de cercetare în domeniul etno-național din RSSM. Analiza investigațiilor arată că ele rămâneau în urmă față de cerințele stridente ale societății. Partidul Comunist continua să țină sub un control strict această direcție de cercetare. Anul 1988 a fost decisiv în modificarea discursului în problema etno-națională, atunci s-au formulat clar problemele și modul de soluționare a acestora: „limba moldovenească” este identică cu limba română, trecerea la grafia latină, moldovenii sunt români.

15. Privită în ansamblu, perioada sovietică se caracterizează prin rusificarea cercetărilor științifice, care inițial se publicau în limba rusă, ulterior, dacă autoritățile permiteau, unele se tipăreau și în „limba moldovenească”. Cercetarea în domeniul etno-național nu urmărea scopuri științifice, ci doar ideologice și politice. Nu s-au adus argumente pentru a demonstra existența „poporului moldovenesc”, deosebit de poporul roman, iar lingviștii nu au demonstrat existența „limbii moldovenești”, deosebite de limba română. Cercetătorii au investigat aceste două probleme false.

Având în calitate de suport de referință cercetările științifice realizate și rezultatele obținute, propunem următoarele **recomandări.**

1. Sintagmele „popor moldovenesc”, „națiune moldovenească” să fie excluse din toate actele legislative din Republica Moldova, precum și din manualele de istorie și să fie înlocuite cu sintagmele „popor roman” și „națiune română”.

2. Încetarea finanțării proiectelor de cercetare, care promovează conceptele false privitoare la „limbă moldovenească”, „popor moldovenesc”, „națiune moldovenească”.

3. Propagarea pe larg în mass-media a materialelor despre falsificarea istoriei etno-naționale în fostele RASSM/RSSM, etnogeneza poporului român, unitatea lui etnică și lingvistică, combaterea științifică a „moldovenismului" sovietic antiromânesc.

4. Utilizarea rezultatelor cercetării în elaborarea unor lucrări de sinteză, a unui curs special referitor la istoriografia cercetărilor etno-naționale din RASSM/RSSM, a unor teze de an, de licență, de masterat și doctorat.

5. Folosirea rezultatelor cercetării pentru investigarea altor regiuni din fostul imperiu sovietic, unde națiunile au fost dezbinate și s-a încercat formarea unor „națiuni socialiste".

BIBLIOGRAFIE

1. BAHNARU, V., COJOCARU, Gh.E. *Congresul al III-lea al Uniunii scriitorilor din RSS Moldovenească (14-15 octombrie 1965)*: Studiu şi materiale. Chișinău: Tehnica-Info, 2016. 402 p. ISBN 978-9975-63-398-7.

2. DRAGNEV, D. Etapele evoluției științelor socio-umanistice din Moldova (1946-2016). În: *Probleme actuale ale istoriei științei*. Ed. și red. șt. C. MANOLACHE. Chișinău: Biblioteca Științifică (Institut). Secția editorial-poligrafică, 2017, pp. 6-34. ISBN 978-9975-3183-0-3.

3. DRAGNEV, D., JARCUȚCHI, I. Știința istorică din Moldova în anii 1946-2006. In: *Revista de Istorie a Moldovei*, 2006, nr. 1-2, pp. 3-16. ISSN 1857-2022.

4. DRAGNEV, D., XENOFONTOV, I.V. Includerea instituţiilor ştiinţifice din RSS Moldovenească în campaniile ideologice staliniste din Uniunea Sovietică (1946-1953). În: *Reconstituiri istorice. Civilizaţie, valori, paradigme, personalităţi: In honorem academician Valeriu Pasat*. Chişinău: Biblioteca Ştiinţifică (Institut) „Andrei Lupan", 2018, pp. 338-365. ISBN 978-9975-3183-9-6.

5. DRAGNEV, D., XENOFONTOV, I.V. Istoricul din RSS Moldovenească între știință, politică și ideologie. În: COROBCA, L. (ed.). *Panorama comunismului în Moldova sovietică. Context, surse, interpretări*. Iași, Polirom, 2019, pp. 493-515. ISBN 978-973-46-7846-4.

6. DRAGNEV, D., XENOFONTOV, I.V. Organizarea instituțională a cercetărilor istorice academice în RSS Moldoveanească: premise, etape și elaborarea discursului legitimant. În: *Anuarul Institutului de Istorie*: materialele sesiunii șt. anuale, 20 dec. 2018. Chișinău: Institutul de Istorie, 2019, pp. 268-294. ISBN 978-9975-3334-0-5.

7. DRAGNEV, D., XENOFONTOV, I.V. Profilul unui istoric-propagandist din R(A)SS Moldovenească: Vasili M. Senchevici (1905-1954). În: *Latinitate, Romanitate, Românitate*, Ed. 6, 3-5 noiem. 2022. Chișinău: Lexon-Prim, 2022, pp. 456-469. ISBN 978-9975-163-66-8.

8. JARCUȚCHI, I., MANOLACHE, C., XENOFONTOV, I. Știința în Republica Moldova: file de istorie (I). In: *Enciclopedica. Revista de istorie a ştiinţei şi studii enciclopedice*, 2013, nr. 1, pp. 5-16. ISSN 1857-365X.

9. MALCOCI, IU., XENOFONTOV, I.V. Un savant sub trei regimuri: academicianul Nicolae Corlăteanu (1915-2005). În: *Intelectualitatea română între ideologie, libertate academică și nationalism*: Conferință națională cu participare internațională, Ed. a 2-a, 14-16 oct. 2021. Chișinău: Lexon-Prim, 2023, p. 133-149. ISBN 978-9975-163-90-3.

10. MANOLACHE, C., XENOFONTOV, I. Academia de Științe a RSS Moldovenești în perioada 1961-1990. Studiu retrospectiv. În:*Akademos*, 2016, nr. 2, pp. 7-17. ISSN 1857-0461.

11. MANOLACHE, C., XENOFONTOV, I. Instituționalizarea ştiinţei academice în RSS Moldovenească (1946-1960). În: *Akademos*, 2016, nr. 1, pp. 16-22. ISSN 1857-0461.

12. MATVEEV, S. *Procesele etnoculturale din spaţiul Carpato-Nistrean în secolele II-XIV. Istoriografia sovietică*. Chișinău, Pontos. 2009. 230 p. ISBN 978-9975-72-284-1.

13. NEGRU, E., NEGRU, Gh. *„Cursul deosebit" al României și supărarea Moscovei. Disputa sovieto-română și campaniile propagandistice antiromâneşti din RSSM (1965-1989).* Vol. 2. (1976-1989): Studiu și documente. Chișinău: CEP USM, 2016. 926 p. ISBN 978-9975-63-393-2.

14. NEGRU, E., NEGRU, Gh. Politica de cadre la Institutul de Istorie al AŞ a RSSM în perioada postbelică. În: *Basarabia*, 1991, nr. 12, pp. 184-186. ISSN 0868-8028.

15. *Politica de moldovenizare în R.A.S.S. Moldovenească*: Culegere de documente şi materiale. Alcăt. şi studiu introd. A. GRIBINCEA, M. GRIBINCEA, I. ŞIŞCANU. Chişinău: Civitas, 2004. 334 p. ISBN 9975-912-32-X.

16. *Purgatoriul sovietic în Basarabia: Directive, ordine și indicații ale NKGB-MGB, 1944-1946*. Ed. A. MALACENCO, L. ROTARU. Chişinău: S. n., 2022. 520 p. ISBN 978-9975-87-991-0.

17. XENOFONTOV, I.V. Constituirea Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS (1949-1950). În: *Studia Universitatis Moldaviae. Seria Ştiinţe Umanistice*, 2017, nr. 10, pp. 236-242. ISSN 1811-2668.

18. XENOFONTOV, I., PRISAC, L. File din activitatea Institutului de Istorie, Limbă şi Literatură al Bazei/Filialei Moldovenești a AȘ a URSS (1946-1958). În: *Enciclopedica: Revista de istorie a ştiinţei şi studii enciclopedice*, 2013, nr. 1, pp. 27-48. ISSN 1857-365X.

19. *Академия наук в решениях Политбюро ЦК РКП(б) –ВКП(б) – КПСС, 1922-1991*. Т. 1:1922-1952. Сост. В.Д. ЕСАКОВ. Москва: РОССПЭН, 2000. 591 p. ISBN 5-8243-0117-4.

20. ГРОСУЛ, Я.С. Об основных направлениях исследований и структуре Академии наук Молдавской ССР. În: *Вестник Академии наук СССР*, 1964, nr. 2, pp. 3-12. ISSN 0002-3442.

21. ДЕРЖАВИН, К.Н. Кто такие молдаване? În: *Вестник знания*, 1925, nr. 7, pp. 519-522.

22. ЗЕЛЕНЧУК, В.С., ЗЛАТКОВСКАЯ, Т.Д. О работе Научного совета по проблеме «Славяно-волошские связи и формирование молдавской народности». În: *Советская этнография*, 1978, nr. 2, pp. 123-130. ISSN 0038-5050.

23. МОХОВ, Н.А., ЗЕЛЕНЧУК, В.С., СОВЕТОВ, П.В. Итоги и перспективы работы Научного совета по проблеме «Славяно-волошские связи и происхождение молдавской народности». În: *Славяно-волошские связи*: (сборник статей). Кишинев: Штиинца, 1978, pp. 3-18.

24. *Формирование молдавской буржуазной нации*.Отв. ред. А.М. ЛАЗАРЕВ. Кишинев: Штиинца, 1978. 220 p.

25. ХЫНКУ, И.Г. Население и культура Молдавии в X-XIV вв. În: Hîncu, Ion. *Scara vieţii*. Chişinău: Cartdidact, 2016, pp. 78-242. ISBN 978-9975-9682-6-3.

LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI

I. Articole în reviste ştiinţifice din Registrul Naţional al revistelor de profil (cat. B)

1. MOROI, Natalia. De la imperiul rus la imperiul sovietic: evoluția conceptului moldovenismului în cercetările etno-naționale. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Ştiinţe Umanistice)*. 2024, nr. 4 (184), pp. 98-111, ISSN 1811-2668. ISSNe 2345-1009.

2. MOROI, Natalia. Politizarea cercetărilor istorice în domeniul etno-național în a doua jumătate a anilor ’70 ai secolului al XX-lea din RSS Moldovenească. În: *Akademos.* 2023, nr. 3 (70), pp. 138-146. ISSN 1857-0461. ISSNe 2587-3687.

3. MOROI, Natalia. Semnificația „dezghețului hrușciovist” pentru istoria științei etnologice din RSSM. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Ştiinţe Umanistice)*. 2023, nr. 4 (174), pp. 66-80. ISSN 1811-2668. ISSNe 2345-1009.

II. Articole în lucrările conferințelor și altor manifestări ştiinţifice (incluse în *Registrul materialelor publicate în baza manifestărilor ştiinţifice organizate în Republica Moldova*)

4. MOROI, Natalia. Accentuarea politizării excesive a cercetărilor istorice în domeniul etno-naţional în a doua jumătate a anilor ’70 ai secolului al XX-lea. În: *Sesiunea ştiinţifică a Departamentului Istoria Românilor, Universală Şi Arheologie*, IX, Chișinău, Moldova, 26 mai 2023 / ed. Aurel Zanoci. Chișinău, 2023, pp. 91-92. ISBN 978-9975-62-524-1.

5. MOROI, Natalia. Cercetările etno-naționale din RSSM – sub ochiul vigilent al Partidului Comunist, organelor puterii sovietice și KGB-ului. În: *Conferința ştiinţifică internaţională „Latinitate, Romanitate, Românitate”*, ediția a 7-a, Chişinău, 2-4 noiembrie 2023. Programul şi rezumatele comunicărilor. Chişinău: Lexon-Prim, 2023, pp. 654-676. ISBN 978-9975-172-36-3.

6. MOROI, Natalia. La cumpănă de decenii: semnificația anilor 1980-1990 în istoria științei din RSSM pe problema identitară și lingvistică. În: *Student, profesor și cercetător în anii ’80-’90: drumul spre regăsire și libertate*: conferință științifică națională cu participare international, Chișinău, 7 octombrie 2022 : Programul și rezumatele comunicărilor. Chişinău: S. n., 2022 (Lexon-Prim), pp. 16-17. ISBN 978-9975-163-43-9.

7. MOROI, Natalia. Problema identitară şi lingvistică în istoria ştiinţei din RSS Moldovenească (1980–1990). În: *Student, profesor şi cercetător în anii 1980-1990: drumul spre regăsire şi libertate:* conferință științifică națională cu participare internaţională, ediţia a 3-a, Chișinău, 7 octombrie 2022 /coord.: Lidia Prisac ; resp. de ed.: Ion Valer Xenofontov. Chişinău: Lexon-Prim, 2023, pp. 148-168. ISBN 978-9975-172-10-3.

ADNOTARE

MOROI Natalia. Istoria cercetărilor etno-naționale din RASS/RSS Moldovenească. Teză de doctor în istorie. Chișinău, 2025.

Structura tezei: adnotări, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 432 de titluri; 147 de pagini text de bază. Rezultatele obţinute sunt publicate în 7 lucrări ştiinţifice.

Cuvinte-cheie: etno-național, RASSM, RSSM, „popor moldovenesc", „națiune moldovenească", „limba moldovenească", „limba literară moldovenească", limba română, limba literară română, moldoveni, români.

Scopul studiului: analiza cercetărilor etno-naționale în RASSM (1924-1940) și în RSS Moldovenescă (1940/1944-1991), precum și evidențierea specificului procesului de investigare a problemei respective în dependență de politica etno-națională a regimului comunist la diferite ale evoluției sale.

Obiectivele cercetării: sistematizarea istoriografiei și surselor istoriografice relevante pentru cercetarea temei propuse; examinarea surselor referitoare la rolul Partidului Comunist și al statului sovietic în determinarea politicii în domeniul cercetărilor etno-naționale în URSS și în RASSM/RSSM; cercetarea evoluției formelor de organizare a științei etno-naționale în RASSM/RSSM și a relației acesteia cu centrele științifice ale URSS; evidențierea strategiilor de adaptare a cercetătorilor la directivele autorităților de partid și de stat sovietice; stabilirea principalelor perioade istorice în care s-a studiat problema nominalizată și precizarea particularităților esențiale ale acestor etape.

Noutatea și originalitatea științifică: studierea complexă a istoriei cercetărilor etno-naționale în RASSM/RSSM, prin care s-a demonstrat că problema existenței „poporului moldovenesc" și a „limbii moldovenești" este una falsă, impusă de autoritățile sovietice pentru satisfacerea intereselor imperiale ale URSS; elucidarea, în temeiul surselor documentare, a rolului decisiv al organelor de partid și sovietice în organizarea procesului și formularea obiectivelor în cercetarea etno-națională.

Problema științifică soluționată constă în realizarea, pentru prima dată, a unei lucrări științifice fundamentale referitoare la istoria cercetărilor etno-naționale în RASSM/RSSM în perioada dictaturii comuniste.

Semnificația teoretică: elaborarea cadrului conceptual-teoretic privind istoria cercetărilor etno-naționale în RASS/RSSM; punerea în circuitul științific a datelor noi, inedite, ce îmbogățesc cunoștințele existente în domeniu, completând, astfel, vidul științific referitor la tematica respectivă.

Valoarea aplicativă a lucrării: rezultatele obținute în urma cercetării pot prezenta interes informațional pentru cercetările viitoare, constituind un material empiric și conceptual-teoretic valoros; ele pot fi utilizate în elaborarea unui curs special referitor la istoriografia cercetărilor etno-naționale în RASSM/RSSM, precum și a unor teze de an, de licență, de masterat și doctorat.

Implementarea rezultatelor științifice: rezultatele teoretice și practice au fost aprobate prin publicarea a 3 articole în reviste științifice acreditate, 2 teze și 2 materiale la manifestări științifice naționale și internaționale.

ANNOTATION

MOROI Natalia. History of Ethno-National Research in the Moldavian ASSM/SSR. Doctoral thesis in history. Chisinau, 2025.

Structure of the thesis: annotations, introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography comprising 432 titles; 147 pages of main text. The results obtained are published in 7 scientific papers.

Keywords: ethno-national, RASSM, RSSM, "Moldovan people", "Moldovan nation", "Moldovan language", "Moldovan literary language", Romanian language, Romanian literary language, Moldavians, Romanians.

Purpose of the study: is to analyze ethno-national research in the Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic (MASSR, 1924–1940) and the Moldavian Soviet Socialist Republic (MSSR, 1940/1944–1991), as well as to highlight the specific features of how this issue was investigated, depending on the ethno-national policy of the communist regime during different stages of its evolution.

Research objectives: to systematize the historiography and historiographic sources relevant to the proposed topic; to examine sources concerning the role of the Communist Party and the Soviet state in shaping ethno-national research policy in the USSR and in MASSR/MSSR; to investigate the evolution of the organizational forms of ethno-national science in MASSR/MSSR and its relationship with scientific centers of the USSR; to highlight researchers' strategies for adapting to the directives of Soviet party and state authorities; to identify the main historical periods during which the stated issue was studied and to specify the essential features of these stages.

Scientific novelty and originality: the study provides a comprehensive analysis of the history of ethno-national research in MASSR/MSSR, demonstrating that the issue of the existence of the „Moldovan people" and the „Moldovan language" was an artificial construct imposed by Soviet authorities to serve the imperial interests of the USSR. Based on documentary sources, the research clarifies the decisive role of party and Soviet bodies in organizing the research process and formulating the objectives of ethno-national studies.

The solved scientific problem consists in the elaboration, for the first time, of a fundamental scientific work concerning the history of ethno-national research in MASSR/MSSR during the period of communist dictatorship.

Theoretical significance: the study develops a conceptual and theoretical framework regarding the history of ethno-national research in MASSR/MSSR and introduces new and previously unexplored data into scientific circulation, enriching the existing knowledge in the field and filling the scholarly gap on the topic.

Practical value of the work: the research results may serve as valuable informational support for future studies, providing empirical and conceptual-theoretical material. They can be used in the development of a special course on the historiography of ethno-national research in MASSR/MSSR, as well as for the writing of undergraduate, master's, and doctoral theses.

Implementation of scientific results: the theoretical and practical results have been validated through the publication of 3 articles in accredited scientific journals, 2 theses, and 2 contributions presented at national and international scientific events.

АННОТАЦИЯ

МОРОЙ Наталья. История этно-национальных исследований в МАССР/МССР. Диссертация на соискание ученой степени доктора исторических наук. Кишинэу, 2025.

Структура и объем диссертации: аннотации, введение, три главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 432 названий, 147 страниц основного текста. Полученные результаты опубликованы в 7 научных статьях.

Ключевые слова: этно-национальный, МАССР, МССР, «молдавский народ», «молдавская нация», «молдавский язык», «молдавский литературный язык», румынский язык, румынский литературный язык, молдаване, румыны.

Цель исследования: анализ этно-национальных исследований в МАССР (1924-1940) и в МССР (1940/1944-1991), а также выделение специфики процесса исследования данной проблемы в зависимости от этно-национальной политики коммунистического режима на разных этапах своего развития.

Задачи исследования: систематизация историографии и историографических источников, значимых для изучения указанной тематики; изучение источников, указывающих на роль Коммунистической Партии и советского государства в определении политики в области развития науки по этно-национальным вопросам в СССР и МАССР/МССР; исследование эволюции организационных форм этно-национальной науки в МАССР/МССР и ее взаимоотношениях с научными центрами СССР; выявление стратегий адаптации исследователей на директивы партийных и советских органов; установление главных исторических этапов изучения данной проблемы и установление их основных особенностей.

Научная новизна и оригинальность: комплексное изучение истории этно-национальных исследований в МАССР/МССР, которое доказало что проблема существования «молдавского народа» и «молдавского языка» является ложной, поставленной советской властью для удовлетворения имперских интересов СССР; выявление, на основе документальных источников, решающей роли партийных и советских органов в организации процесса и формулировке задач исследования этно-национальной проблемы.

Решение научной проблемы заключается в реализации первой фундаментальной научной работы по истории этно-национальных исследований в МАССР/МССР в период коммунистической диктатуры.

Теоретическая значимость: разработка концептуально-теоретических рамок истории этно-национальных исследований в МАССР/МССР; включение в научный оборот новых, оригинальных данных, которые обогащают существующие знания в данной области, тем самым ликвидируя научный вакуум по данной тематике.

Прикладная ценность работы: полученные научные данные могут представлять информационный интерес для будущих исследований, составляя ценный эмпирический и концептуально-теоретический материал.

Внедрение научных результатов: теоретические и практические результаты подтверждены публикацией 3 статей в аккредитованных научных журналах, 2 резюме и 2 материалов на республиканских и международных научных мероприятиях.

MOROI NATALIA

ISTORIA CERCETĂRILOR ETNO-NAȚIONALE DIN RASS/RSS MOLDOVENEASCĂ

611.02. ISTORIA ROMÂNILOR (PE PERIOADE)

Rezumatul tezei de doctorat în istorie

Aprobat spre tipar: 10.04.2025.	Formatul hârtiei 60×84/16.
Hârtie offset. Tipar digital.	Tiraj: 40 ex.
Coli de tipar: 2,0.	Comanda nr. 06-2025.

Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”
a Universității de Stat din Moldova
mun. Chișinău, str. Academiei 5A, MD 2028